

KRONIKA

DIECEZJI SANDOMIERSKIEJ

miesięcznik poświęcony sprawom diecezji

„Czyń każdy w swym kółku, co każe duch Boży, a całość sama się złoży”

REDAKTOR: KS. DR ST. KOTOWSKI.

Odbito w Diecezjalnym Zakładzie Graf.-Drukarskim w Sandomierzu.

TREŚĆ ZESZYTU.

Rozporządzenia Diecezjalne:

	Str.
Instructio ad locorum Ordinarios „De arte sacra”	141
Okres spowiedzi i Komunii św. Wielkanocnej	146
Uroczystości odpustowe	146
Powiadomienia o ślubach kościelnych	146
Wizytacje dziekańskie	147
Księga bierzmowanych	148
Śpiewanie Godzinek • N. Maryi Pannie i Różańca do Matki Bożej	148
Udzielanie Komunii świętej	149
Ławka dla celebransa	150
Konsekrowanie i przechowywanie N. Sakramentu w korporale	150
Szat liturgicznych nie wolno używać do celów niezgodnych z ich przeznaczeniem	151
Zmiany wśród duchowieństwa	151
Uniwersyteckie wykłady dla duchowieństwa na KUL-u w Lublinie od 26 do 28 sierpnia 1952 r.	152
Dzieje Mniszewa nad dopływem Pilicy do Wisły	158
Ś. p. Ks. Jan Nazarewicz	164

Str.

Konto kasowe Kurii Diecezjalnej P.K.O. Warszawa — Nr I-1034/113.
N. B. P. Oddz. Sandomierz 52/113/30.

Wydawca: Kuria Diecezjalna w Sandomierzu.

REDAKTOR: KS. DR STANISŁAW KOTOWSKI

Diecezjalny Zakład Graficzno-Drukarski w Sandomierzu. Nr zam. 10.
13. II. 1953. L-4-10106. Nakł. 700. Pap. druk. mat. form. 61×86, kl. V, gr. 70.

Rok 45

Wrzesień — Październik 1952 r.

Nr 5.

MIESIĘCZNIK POŚWIĘCONY SPRAWOM DIECEZJI.

„Czyń każdy w swym kółku, co każe duch Boży, a całość sama się złoży”

ROZPORZĄDZENIA DIECEZJALNE.

SUPREMA SACRA CONGREGATIO SANCTI OFFICII

41.

Instructio ad locorum Ordinarios „De arte sacra”.

Sacrae artis, vi ipsius appellationis, munus officiumque est, domus Dei decori plurimum conferre atque fidem pietatemque eorum fovere, qui in templum congregantur, ut divinis adsistant officiis implorentque dona caelestia; ac propterea eadem semper cura adsidua vigilantique studio ab Ecclesia exulta est, ut plane congruat cum legibus suis, e superna doctrina rectaque asceti promanantibus, quibus quidem iure optimo „sacrae” titulum vindicare sibi possit.

Merito itaque huc pertinent verba Beati Pii X Summi Pontificis, sapientes musicae sacrae normas edicentis: „Nulla adunque deve occorrere nel tempio che turbi od anche solo diminuisca la pietà e la devozione dei fedeli, nulla che dia ragionevole motivo di disgusto o di scandalo, nulla soprattutto che... sia indegno della casa di orazione e della maestà di Dio”. (Motu proprio Tra le sollecitudini, 22 nov. 1903; Acta Pii X, vol I, p. 75).

Idcirco a primis usque Ecclesiae saeculis Concilium Nicaenum Secundum, Iconoclastarum haeresim condemnans, sacrarum imaginum cultum confirmavit, gravissimis comminatis poenis in eos, qui audeant „improbe aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem ecclesiasticam”. (Actio 7^a et ultima definitio Synodi 2^{ae}, Mansi, Sac. Conc. XIII. col. 730).

Concilium autem Tridentinum, in sessione XXV, prudentissimas de christiana iconographia edit leges, ac gravem habens ad Episcopos exhortationem ita profecto concludit: „Postremo tanta circa haec diligentia et cura ab Episcopis adhibeatur, ut nihil inordinatum, aut praepostere et tumultuarie accommodatum, nihil profanum, nihilque inhonestum appareat, quum domum Dei deceat sanctitudo”. (Sess. XXV, De invocatione, vener. et Reliquiis Sanct. et sacris Imaginibus).

Urbanus VIII, ut Synodi Tridentinae de sacris imaginibus praescriptio executioni fideliter mandetur, peculiare addit normas, affirmans: „...quae oculis fidelium subiiciuntur non inordinata nec insolita appareant, sed devotionem pariant et pietatem...” (Sacrosancta Tridentina, § 1. die XV mensis Martii, anno MDCXLII, Bullarium Romanum, Taurinen. editio, XV, 171).

Denique Codex Iuris Canonici universam Ecclesiae de arte sacra legislationem per summa capita colligit (cc. 485, 1161, 1162, 1164, 1178, 1261, 1268, 1269 § 1, 1279, 1280, 1385, 1399).

Peculiari digna sunt memoratu praescripta can. 1261, quo locorum Ordinarii advigilare tenentur, „praesertim ne in cultum divinum... quidquam admittatur a fide alienum vel ab ecclesiastica traditione absonum”; et can. 1399, 12°, quo „ipso iure prohibentur... Imagines quoquo modo impressae... ab Ecclesiae sensu et decretis alienae”.

Recens quoque Apostolica Sedes deerrantes sacrae artis formas et contaminationes reprobavit. Neque ullius momenti est quod nonnulli obiiciunt, scilicet aptandam esse artem sacram novorum temporum necessitatibus atque condicionibus. Etenim sacra ars, cum christiana societate exorta, proprios fines habet, a quibus nunquam declinare, propriumque munus, cui nunquam deesse potest. Quare Pius XI ven. mem., novam

Pinacothecam Vaticanam auspicans, de arte sacra sermonem faciens, postquam quandam novam, quam dictitant, artem memoravit, gravia haec verba adiecit: „Lo abbiamo del resto già piu volte espresso con uomini d'arte e con Sacri Pastori: la Nostra speranza, il Nostro ardente voto, la Nostra volontà puo essere soltanto che sia ubbidita la legge canonica, chiaramente formulata e sancita anche nel Codice di diritto canonico, e cioè che tale arte non sia ammessa nelle nostre chiese e molto piu che non sia chiamata a costruirle, a trasformale, a decorarle; pur spalancando tutte le porte e dando il piu schietto benvenuto ad ogni buono e progressivo sviluppo delle buone e venerande tradizioni, che in tanti secoli di vita cristiana, in tanta diversità di ambienti e di condizioni sociali ed etniche, hanno dato tanta prova di inesauribile capacità di ispirare nuove e belle forme, quante volte vennero interrogate o studiate e coltivate al duplice lume del genio e della fede” (Sermo diei 27 oct. 1932, A. A. S. XXIV [1932], p. 356).

Nuper autem Pius XII, feliciter regnans, in Litteris Encyclicis „De Sacra Liturgia”, die XX mensis Nov., a. MCMXLVII datis, christianae artis officia presse luculenterque exposuit: „...oportet omnino eam nostrorum temporum artem liberum habere campum, quae sacris aedibus sacrisque ritibus debita reverentia debitoque honore inserviat; ita quidem ut eadem ad mirabilem illum gloriae concentum, quem summi viri per revoluta iam saecula catholicae fidei cecinere, suam queat adiungere vocem. Facere tamen non possumus quin, pro officii Nostri conscientia, eas imagines ac formas, recens a nonnullis inductas, deploremus ac reprobemus, quae sanae artis deformationes depravationesque videantur, quaeque etiam nonnumquam decori, modestiae ac pietati christianae aperte repugnent, sensumque vere religiosum misere offendant; hae quidem a nostris templis arcendae prorsus atque expellendae sunt, ut „generatim quidquid a sanctitate loci absonum sit” (can. 1178) (A. A. S. XXXIX [1947], p. 590 s.).

Hisce omnibus attente consideratis, Suprema haec Sacra Congregatio graviter sollicita de fide pietateque in christiano

populo per artem sacram servanda, normas, quae sequuntur, cunctis terrarum orbis Ordinariis in memoriam revocandas decrevit, ut sacrae artis formae et rationes domus Dei decori et sanctitudini omnino respondeant:

De architectura. — Sacra architectura, licet novas formas adsumat, nequit ullo modo profanis aedificiis adsimulari, sed semper munere suo, quod proprium est domus Dei ac domus orationis, fungi debet. Accedat quidem in aedificandis templis cura illa fidelium commoditatis, qua ipsi meliore visu animoque divina officia participare queant; niteat quoque nova ecclesia pulchra linearum simplicitate, quae a fallacibus ornamentis abhorret; sed omnia devitentur, quae artis operisque quandam negligentiam praeseferant.

In can. 1162, § 1, cautum est: „Nulla ecclesia aedificetur sine expresso Ordinarii loci consensu scriptis dato, quem tamen Vicarius Generalis praestare nequit sine mandato speciali”.

In can. 1164, § 1: „Curent Ordinarii, audito etiam, si opus fuerit, peritorum consilio, ut in ecclesiarum aedificatione vel refectione serventur formae a traditione christiana receptae et artis sacrae leges”.

Districte autem mandat haec Suprema S. Congregatio ut sancte serventur praescripta cc. 1268 § 2 et 1269 § 1: „Ss.ma Eucharistia custodiatur in praecellentissimo ac nobilissimo ecclesiae loco ac proinde regulariter in altari maiore, nisi aliud venerationi et cultui tanti sacramenti commodius et decentius videatur... SS.ma Eucharistia servari debet in tabernaculo inamovibili in media parte altaris posito”.

De arte figurativa. — 1. Ad praescriptum can. 1279: „Nemini liceat in ecclesiis, etiam exemptis, aliisve locis sacris ullam insolitam ponere vel ponendam curare imaginem, nisi ab Ordinario loci sit approbata” (§ 1).

2. „Ordinarius autem sacras imagines publice ad fidelium venerationem exponendas ne approbet, quae cum probato Ecclesiae usu non congruant” (§ 2).

3. „Nunquam sinat Ordinarius in ecclesiis aliisve locis sacris exhiberi falsi dogmatis imagines vel quae debitam decentiam et honestatem non praeseferant, aut rudibus periculosi erroris occasionem praebeant” (§ 3).

4. Si in dioecesanis Commissionibus desint periti, aut dubia vel controversiae exoriantur, consulant locorum Ordinarii metropolitanas Commissiones vel Romanam de arte sacra Commissionem:

5. Ad normam can. 485 et 1178 curent Ordinarii, ut removeantur a sacris aedificiis ea omnia, quae sanctitati loci ac reverentiae domo Dei debitae quoquo modo repugnent; atque severe prohibeant ne multiplices statuae effigiesque mediocris notae, plerumque stereotypae in ipsis altaribus vel ad proximos sacellorum parietes venerationi fidelium inepte inconcinneque exponantur.

6. Episcopi et Superiores religiosi denegent licentiam edendi libros, folia vel libellos periodicos, in quibus imagines impressae sint, ab Ecclesiae sensu et decretis alienae (cfr. can. 1385 et 1399, 12°).

Quo autem tutius locorum Ordinarii ex Dioecesana pro Arte Sacra Commissione exquirere atque accipere valeant consilium, quod cum Apostolicae Sedis praescriptis atque ipsius artis sacrae fine minime dissideat, curent iidem ut in praedictum collegium cooptentur viri, qui non modo sint arte periti, sed etiam christianae fidei firmiter adhaereant, ad pietatem sint informati et certas rationes, ab auctoritate ecclesiastica definitas, animo libenti sequantur.

Opera autem picturae, sculpturae et architecturae exequenda committantur solummodo viris, qui peritia ceteros praecellant, quique sinceram fidem ac pietatem, cuiuslibet artis sacrae finem, exprimere queant.

Tantum curandum ut ad sacros ordines adspirantes in Philosophicis et Theologicis scholis, modo singulorum ingenio atque aetati accommodato, erudiantur in arte sacra atque ad eiusdem sensum informantur a magistris, qui mores institutaque maiorum vereantur et Sanctae Sedis praescriptis obsequantur.

Datum Romae, ex aedibus S. Officii, die 30 iunii 1952.

Alaphridus Ottaviani
Adsector

† Ioseph Card. Pizzardo
Secretarius
(A. A. S. — 1952 p. 542).

Okres spowiedzi i Komunii św. Wielkanocnej.

Udzielone zostało na lat pięć, to jest do dnia 20 września 1957 roku, pozwolenie Stolicy Apostolskiej dla diecezji sandomierskiej, by okres Komunii św. wielkanocnej trwał od niedzieli Sześćdziesiątnicy do uroczystości Trójcy świętej łącznie (dekret J. E. Prymasa Polski z 20 września 1952 r.). Należy w odpowiednim czasie, a więc przed rozpoczęciem spowiedzi wielkanocnej, powiadomić o tym wiernych z ambony, zaznaczając, że indult jest nie na stałe udzielony, ale na pięć lat.

Sandomierz, dnia 10 października 1952 r.

† Jan Lorek, Biskup.

Uroczystości odpustowe.

Według praktyki, stosowanej w innych diecezjach polskich, odpustowych uroczystości parafialnych i obchodów z okazji święta patrona, lub tytułu kościoła nie należy przenosić na niedzielę, lecz obchodzić je trzeba we wszystkich kościołach ipsa die bez względu na ilość wiernych, których obecność na nabożeństwach jest przewidywana. Odpusty nie są związane z obowiązkiem świętowania, jeżeli nie są świętem nakazanym, lub nie wypadają w dzień świąteczny, albo w niedzielę. Oczywiście, niezależnie od większego lub mniejszego udziału wiernych urządzać należy sumę z okolicznościowym kazaniem, a nadto odprawiać się powinno bardzo uroczystie nieszpory z wystawieniem N. Sakramentu z kazaniem i procesją. W przeddzień odpustu mają się również odbyć nieszpory z wystawieniem N. Sakramentu. W czasie tych niesporów trwać ma ogólna spowiedź przy udziale zaproszonych księży.

Sandomierz, dnia 10 października 1952 r.

† Jan Lorek, Biskup.

Powiadomienia o ślubach kościelnych.

Kanon 1103 § 2 nakazuje proboszczom, by odnotowywali fakt każdego ślubu kościelnego w akcie chrztu świętego obydwójga oblubieńców. Gdy chrzest udzielony jest poza pa-

rafia, gdzie ślub kościelny został zawarty, należy przysyłać powiadomienie o zawartym ślubie kościelnym do tej parafii, gdzie Chrztu świętego oblubieńcom udzielono. Proboszcz, który takie powiadomienie otrzymuje, ma obowiązek wpisać bezzwłocznie adnotację o ślubie do aktu chrztu św., oraz ma przesłać, jak tego wymaga Instrukcja o kanonicznym badaniu narzeczonych przed ślubem, pisemne powiadomienie o dokonanej adnotacji proboszczowi, który ślubu udzielił. „Ten ostatni, mówi Instrukcja w punkcie 48, nie może uważać sprawy za załatwioną, dopóki tej wiadomości nie otrzyma, otrzymaną zaś wiadomość niech dołączy do zbioru dokumentów udzielonego ślubu”. Przypominam księżom proboszczom, by czynność tę, niezmiernie ważną, dokładnie i pilnie wypełniali, zaś księża dziekani niech sprawdzają podczas wizytacji dziekańskich, czy obowiązek powyższy jest z całą ścisłością wypełniany.

Sandomierz, dnia 10 października 1952 r.

† Jan Lorek, Biskup.

Wizytacje dziekańskie.

W statucie 61 § 17 Pierwszego Synodu D. S. z 1923 roku został nałożony obowiązek na księży dziekanów corocznego wizytowania wszystkich parafii i kościołów tak parafialnych, jak i nieparafialnych, oraz składania oddzielnych sprawozdań z każdej wizytowanej parafii. Sprawozdania pisać należy ściśle według kwestionariusza, podanego w zbiorze statutów (Appendix V. str. 161) przy czym pytań kwestionariusza pisać nie należy, a jedynie same odpowiedzi, zaopatrując je w numerację, odpowiadającą numeracji odpowiednich pytań kwestionariusza, które zresztą należy uzupełnić odpowiedziami, przewidzianymi zarządzeniami, wydanymi już po odbyciu synodu, jak na przykład zarządzenie co do wypłaty uposażenia osobistym pracownikom księży i pokwitowania odbioru tego uposażenia w specjalnej książeczce i inne. Sposób odbywania wizytacji dziekańskiej podaje Appendix IV Synodu. Sprawozdania spisuje się do osobnej książki, różnej od księgi wizyt biskupich, a następnie jego odpisy przesyła się do Kurii.

Sandomierz, dnia 10 października 1952 r.

† Jan Lorek, Biskup.

Księga bierzmowanych.

Stwierdzonym zostało, że w jednym, czy dwu wypadkach nie były prowadzone książki bierzmowanych, lub, że w nich nie wszyscy bierzmowani zostali zapisani. Jest to bardzo poważne zaniedbanie właściwych księży proboszczów, obciążające również w dużym stopniu i odpowiednich Księżów dziekanów. Polecam przeto, by książki bierzmowanych były jak najdokładniej w każdej parafii pisane i przez księży dziekanów sprawdzane. Należy do nich zapisywać wszystkie osoby bierzmowane tak przez księdza biskupa, jak i te, którym w niebezpieczeństwie śmierci udzielił bierzmowania ks. proboszcz. Corocznie zaś umieszczać należy we wtóropisie ksiąg parafialnych, odsyłanym do Kurii, drugi egzemplarz księgi bierzmowanych, zawierający wykaz osób, które ten sakrament z rąk ks. biskupa, lub ks. proboszcza przyjęły. Gdyby nikt w tym roku bierzmowania nie przyjął, należałoby we wtóropisie w odpowiednim miejscu, a więc po księdze ochrzczonych, umieścić wklejoną kartkę z notatką, że w parafii N. w roku N. Sakrament Bierzmowania nie był udzielany.

Sandomierz, dnia 10 października 1952 r.

† Jan Lorek, Biskup.

Śpiewanie Godzinek o N. Maryi Pannie i Różańca do Matki Bożej.

Jest u nas bardzo stary zwyczaj śpiewania w każdą niedzielę i święto we wszystkich kościołach Godzinek o N. Maryi Pannie, oraz Różańca do Matki Bożej. Godzinki śpiewane są zwykle przed ranną Mszą świętą, Różaniec zaś przed sumą. Piękne te i pełne bogatej treści nabożeństwa polecam stale urządzać w kościołach naszej diecezji. Należałoby zwrócić uwagę, by Różaniec był śpiewany przez osoby, które nie są pqzbawione słuchu muzycznego i mają odpowiednio dobry głos, ażeby ich śpiew nie był przykry, lub odrażający. Godzinki śpiewa zazwyczaj organista przy udziale wiernych, których należy zachęcić, by licznie na to nabożeństwo przybywali.

Sandomierz, dnia 10 października 1952 r.

† Jan Lorek, Biskup.

Udzielanie Komunii świętej.

Przy udzielaniu Komunii świętej widzimy nieraz pewien nieład, podtrzymywany mimo woli czasami przez samego celebransa. Mianowicie, część komunikujących przystępuje do Komunii św. przy balustradzie w tym celu w każdym kościele wybudowanej, druga zaś część, nie chcąc się trudzić wychodzeniem z prezbiterium do kratki, klęka na stopniach ołtarza i tutaj komunikuje. Jest to sprzeczne z przepisami liturgicznymi. Właściwym miejscem przyjmowania Komunii świętej jest balustrada, oddzielająca prezbiterium od nawy i tutaj tylko powinno się udzielać Komunii świętej, nie czyniąc dla nikogo żadnych wyjątków, które tylko potęgują zamieszanie i są przeciwnie wymaganiom liturgicznym.

Należy delikatnie pouczyć o tym wiernych i pilnować porządku, tak niezbędnego przy tej świętej czynności. Balustrada, gdzie udziela się Komunii świętej, powinna być zaopatrzona w czysty, biały obrus, okrywający wierzchnią płytę kratki. Nadto używać należy zawsze specjalnej pateny, bez której w myśl zarządzeń Stolicy Apostoskiej Komunii świętej udzielać nie wolno. Patena powinna być wewnątrz gładka, połączana i nie zniszczona, specjalnie do tego celu wykonana. W żadnym razie nie może to być patena wzięta od kielicha. Udzielanie Komunii świętej poza balustradą jest zabronione. Gdyby w jakim wypadku była tak wielka liczba komunikujących, że absolutną byłoby niemożliwością ze względu na ciasną przestrzeń udzielać Komunii św. przy kratce, to wyjątkowo tylko możnaby tolerować udzielanie Komunii świętej w nawie kościoła zawsze jednak z zachowaniem środków ostrożności, a więc przy użyciu tych wszystkich zabezpieczeń, jakie się stosuje w czasie udzielania Komunii św. przy balustradzie, zwłaszcza zaś przy użyciu pateny, oraz przy zapalonych dwu świecach, niesionych obok kapłana, trzymającego puszkę z Najświętszym Sakramentem. W niektórych kościołach naszej diecezji wprowadzony został godny zalecenia sposób przystępowania do Komunii świętej po osiem lub dziesięć osób, ustawionych w szeregu i podchodzących w ten sposób do kratki, przyczym przy jednej połowie balustrady przystę-

pują kobiety, przy drugiej mężczyźni. Należy dążyć, by ten sposób przyjął się w innych kościołach i ażeby wierni w porządku bez przepychania się i bez zamieszania do Komunii świętej przystępowali.

Sandomierz, dnia 10 października 1952 r.

† Jan Lorek, Biskup.

49.

Ławka dla celebransa.

W niektórych kościołach diecezji zostały urządzone w ostatnich czasach stałe fotele dla celebransa z podwyższeniem i nawet z baldachimem. Jest to niezgodne z przepisami i dlatego polecam owe baldachimy, choćby nawet małe, oraz podwyższenia, czyli stopnie, przypominające tron, bezzwłocznie usunąć.

Według postanowień liturgicznych celebrans ma zasiadać na ławce — scamnum oblongum, bez jakiegokolwiek podwyższenia, z małym oparciem z tyłu. Ławka ta ma być umieszczona po stronie lekcji i powinna być przykryta materiałem, dostosowanym do koloru dnia. Służy ona dla celebransa, oraz dla diakona i subdiakona (vide S. R. C. 17. IX. 1822 i S. R. C. 14. III. 1908, oraz pracę X. Danilewicza: Kościół i jego wnętrze).

Sandomierz, dnia 10 października 1952 r.

† Jan Lorek, Biskup.

50.

Konsekrowanie i przechowywanie N. Sakramentu w korporale.

Konsekrowanie i przechowywanie N. Sakramentu w korporale jest zabronione nawet w wyjątkowych wypadkach. Jeżeli gdzieś przewiduje się dużą liczbę komunikujących, a brak jest dostatecznej ilości puszek na komunikanty, należy pożyć puszki w sąsiedniej parafii, a nigdy nie wolno konsekrować i przechowywać komunikantów w korporale. Najlepiej jest jednak kupić odpowiednią ilość puszek dla każdego kościoła. Również na konsekrowaną hostię do monstrancji powinna być nabyta specjalna kustodia, by nie przechowywać hostii w puszcze razem z komunikantami, co jest niewskazane,

lub jak to się zdarzyć może, wprost w tabernakulum razem z melchizedechem, co już jest najsurowiej wzbronione.

Sandomierz, dnia 10 października 1952 r.

† Jan Lorek, Biskup.

51.

Szat liturgicznych nie wolno używać do celów niezgodnych z ich przeznaczeniem.

Zwracają się czasem parafianie o wypożyczenie im komizy kościelnej, lub alby, potrzebnych im do przedstawień jasełek, albo innych religijnych widowisk. Nie wolno jest tego rodzaju pożyczek robić ze względu na charakter tych szat, mających służyć wyłącznie do kultu bożego. Również nie wolno używać welonu, który służy do nakrywania kielicha, jako okrycia tacy, do której zbiera się ofiary pieniężne. Tego rodzaju zwyczaj jest niedopuszczalny.

Sandomierz, dnia 10 października 1952 r.

† Jan Lorek, Biskup.

52.

Zmiany wśród duchowieństwa.

Mianowani — *Kanonikiem* Gremialnym Kapituły Sandomierskiej został Ks. dr Stanisław Krasa, *Oficjał Sądu Biskupiego*.

Profesorem Seminarium Duchownego w Sandomierzu został Ks. prałat, prof. dr Józef Pastuszka.

Egzaminatorem Prosynodalnym do 1954 r. został ks. dr Jan Koceniak, *Wicerektor Seminarium*.

Wicedziekanem dla dekanatu opátowskiego został Ks. Jan Jarosiński, proboszcz w Ruszkowie a dla dekanatu zwoleńskiego Ks. Józef Kuropieska, proboszcz w Garbatce.

Wikariuszem współpracownikiem w parafii Mirzec mianowano Ks. Czesława Lisaka.

Przeniesieni — Ks. dziekan Jan Koziński został przeniesiony z Żarnowa na stanowisko proboszcza i dziekana w Końskich.

Dyplom magistra teologii i historii oraz dyplom ukończenia Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie otrzymał Ks. Władysław Paciak.

Zmarł dn. 18 października 1952 r. w Końskich Ks. prałat Antoni Ręczajski tamtejszy proboszcz i dziekan.

Uniwersyteckie wykłady dla duchowieństwa na KUL-u w Lublinie

od 26 do 28 sierpnia 1952 r.

Temat wykładów: „Ideał Kapłana”.

Wykłady rozpoczęły się Mszą św. którą celebrował Ks. Biskup Bednorz z Katowic. Po Mszy św. Ks. Biskup przemówił do kapłanów zebranych z całej Polski o poznawaniu Chrystusa i prowadzeniu wiernych do Boga. W pracy tej pomaga kapłanowi codzienne studium teologii a w znacznej mierze mają mu dopomóc Wykłady Uniwersyteckie.

Obejmując przewodnictwo Wykładów Ks. Bp Wilczyński, sufragan Lubelski, zaznaczył że „ideał kapłana” nie będzie ujęty w formie rekolekcyjnej, ale z innego punktu widzenia.

Przewodniczący poprosił później ks. Biskupa Pawłowskiego do wygłoszenia referatu. „Dogmatyczne podstawy kapłaństwa”. Kapłan kształtuje nurt życia religijnego w oparciu o Chrystusa. Tylko przez tajemnicę Wcielenia Syna Bożego można zrozumieć kapłaństwo Chrześcijańskie. Z kapłaństwem łączy się ofiara. O Chrystusie Panu jako najwyższym kapłanie i Jego ofierze pisze św. Paweł w liście do Hebrajczyków. (Rozdział 6, 7, 8, 9, i 10). Jezus stawszy się najwyższym kapłanem na wieki według porządku Melchizedecha 6, 20. Jezus w swym kapłaństwie to pełnia świętości. Na hipostatycznym połączeniu bóstwa z człowieczeństwem w Chrystusie kapłan opiera swoje kapłaństwo. Przez święcenia kapłan otrzymuje coś, co jest jego osobistością—kapłaństwo. Mocodawcą jest Chrystus Pan.

Jezus Chrystus jako Kapłan Nowego Zakonu według obряду Melchizedecha zapoczątkował ofiarę w wieczniku. Również jako ofiarnik działał i działać będzie do końca świata. Chrystus Pan do posługi widzialnej potrzebuje kapłana widzialnego. Kapłaństwo otrzymuje kapłan przez włożenie rąk biskupa. Kapłan ma kontynuować to czego Chrystus Pan dokonał. Zadaniem kapłana jest udostępnienie ludziom zbawienia. I tu staje się pośrednikiem między Bogiem a człowiekiem. Wszystkie czynności kapłana ma cechować świętość: jego działalność kaznodziejską, katechizację dzieci, młodzieży, sprawowanie Sakramentów św. a nawet jego działalność w kancelarii. Przez swoją dozonną czystość w każdym poczynaniu

swoim ma kapłan czynić ofiarę i do głosu ma dojść ekspiacja. Kapłan jest dotykającym duchem Chrystusa. Z wiarą ma on śledzić rozwój działalności Kościoła i otaczać kultem kapłaństwo.

Następny referat był na temat: „Osobowość kapłana”. Ideałem, na którym każdy kapłan ma urabiać własną osobowość, ma być osobowość Jezusa Chrystusa. Kapłani różnią się między sobą na punkcie mniej ważnym, w rzeczach zasadniczych nie może być różnicy między nimi—dla wszystkich kapłanów wzorem jest osobowość Jezusa Chrystusa. Na osobowość kapłana wpływają także okoliczności zewnętrzne. Inaczej kształtuje się osobowość kapłana pracującego wśród robotników, inaczej wśród rolników, inaczej w środowiskach miejskich, ale wszyscy kapłani mają wspólne to, że ich ideałem i wzorem jest osobowość Jezusa Chrystusa.

Jakiej osobowości oczekują od nas nasi wierni? Odpowiedź można wyprowadzić na podstawie czytanych książek o życiu kapłana. Stwierdzono, że świeccy lubią czytać książki o kapłanie, gdzie opisywana jest dobroć kapłana, jego poświęcenie dla bliźnich. Kapłan który zapomina o sobie a cały oddaje się na służbę bliźnim (misje) słowem kapłan dobry, ten zdobywa serca wiernych. Wierni mówią nie tyle, że kapłan winien być święty, ile raczej, że winien być dobry, czuły na nędzę materialną i moralną bliźnich. Nie lubią kapłana egoisty i pyszałka. Cenią i świętość kapłana, ale mimo to, podstawą ma być dobroć. Ludzie w obecnych czasach wymagają więcej dobroci od kapłana niż dawniej. Pragną, aby ich kapłan wysłuchał, rozumiał, współczuł, pocieszył, aby był łyżką miodu, a nie beczką octu. Inaczej kapłan będzie jednostką, od której inni odsuwać się będą. Kapłan ma kochać i zbliżać się do grzeszników tak jak P. Jezus kochał ich i zbliżał się do nich. Jezus w szczególny sposób zajmował się opuszczonymi, kalekami, grzesznikami. Oddolne domaganie się, jaki winien być kapłan nie jest bez znaczenia. Jednak kapłan uzależniony jest nie oddolnie ale odgórnie.

Czego domaga się Bóg od kapłana? Człowiek jest uwięzieniem natury, jest osobą. Jako osoba kapłan winien być najdoskonalej rozwiniętą jednostką. Kapłan przede wszystkim winien być dobrym człowiekiem. Na jego życie patrzą wierzący, dla wszystkich winien być zbudowaniem. Może też

poświęcić się pracy, ale nie w tym sensie, aby był agricola cum facultate celebrandi. Ma dbać o siły fizyczne, bo od tego zależy jego praca wogóle. Być dobrym przewodnikiem duchowym dla mężczyzn, nie ograniczać się do duszpasterstwa niewiast. Dobry człowiek będzie dobrym kapłanem, dlatego potrzebna jest selekcja do stanu duchowego.

Przez przyjęcie sakramentu kapłaństwa łaska dociera do wnętrza kapłana. Dzięki tej łasce mamy być świętymi kapłanami. Ideał świętości płynie z góry od Chrystusa. W Nim mieszczą się wszystkie postulaty dobrego i świętego kapłana. Kapłan zły jest tylko seryjnym numerem i może się zatracić. Wierni idą zawsze za dobrym kapłanem. Osobowość kapłana ma wartość w działaniu nad rozwojem Królestwa Bożego.

Co kapłan ma czynić, aby jego osobowość stała się świętą? Musi opanować pożyteczność ciała, oczu i pychę żywota.

Ks. Węgiel mówił na temat: „Budzenie i pielęgnowanie powołań kapłańskich”. Budzenie powołań to wielka rzecz, ale też i nie małą jest rzeczą zachować powołanie — przeciwdziałać temu wszystkiemu co ujemnie wpływa na powołanie. Kandydatom dawać do czytania książki, opisujące działalność wzorowych kapłanów. Unikać jednak jakiegokolwiek nacisku na wstąpienie do stanu duchownego. Alumn na wakacjach niech bierze udział w życiu liturgicznym kościoła, katechizacji dzieci. Kapłan ma się strzec, aby w czymkolwiek nie dał złego przykładu alumnowi, aby życie późniejszego kandydata do święceń nie było spaczane złymi nawykami. Tacy będą w przyszłości kapłani, jakich my obecnie ich wychowamy.

Referat ks. Pastuszki: „Charakter człowieka, a powołanie kapłańskie” odpowiedział nam na pytanie, czy dany kandydat może być kapłanem? Nikt nie przechodzi obojętnie obok kapłana. Brane są pod uwagę jego uzdolnienia fizyczne, duchowe. Różne są charaktery kapłanów, różny wygląd zewnętrzny, dużo się mówi o ideale kapłaństwa, a mało się mówi, czy ten kandydat może być kapłanem. Na kandydata trzeba spojrzeć od dołu: czy jest dobrym człowiekiem. Powołanie zawiera a) zew Boży, b) uzdolnienie do kapłaństwa. Jaki charakter najbardziej nadaje się do kapłaństwa? Są charaktery, które się do kapłaństwa nie nadają. Inne jest myślenie tych jednostek. Musi być dobra gleba serca by być dobrym kapłanem.

Jakie czynniki charakteru byłyby najlepsze do kapłaństwa? Otóż najprzód przekonanie o istnieniu świata transcendentnego. Przekonanie o królestwie Bożym, które nie jest z tego świata. Postawa ma być spiritualistyczna jako coś rzeczywistego. Kapłan musi patrzeć na świat oczyma jak gdyby marzyciela, a na człowieka nie tyle jakim on jest, ale jakim powinien być. Oprócz służby Bożej kapłan ma służyć i poświęcać się ludziom, jak matka dla dziecka, jak siostra miłosierdzia chorym. Jakie typy nie mogą spełniać zadań kapłańskich? Taki typ który chce żyć tylko dla siebie — egoista. Wierni się usuwają od takiego kapłana. Typ który ma na celu gromadzenie bogactw. Nie nadają się typy władcze — pełne pychy. Postać Chrystusa jest pokorna i słudzy Jego mają być pokorni. Nie nadają się natury zmysłowe, takowe spalają się w zmysłowości. Kapłan to człowiek duchowy. Na pytanie czy świętość czy nauka, odpowiadamy, że najlepsze rozwiązanie upatruje się w syntezie świętości i nauki.

O. Piwiński T. J. mówił na temat: „Kapłan wobec współczesnych prądów umysłowych”. Zajęcie się prądami umysłowymi może być różnorakie: teologiczne, filozoficzne, historyczne, pedagogiczne, teoretyczne, praktyczne itd. Tu chodzi o teologiczne prądy, ze względu na posłannictwo kapłana, jego stanowisko i cel. Konieczność zajęcia się tymi prądami umysłowymi widzi każdy kapłan myślący. Odgłosy szerokiego świata dochodzą do najbardziej odległej parafii. Wszystkie prądy mają swoje pozytywne i negatywne strony, aby je należycie ocenić kapłan musi mieć odpowiednie przygotowanie. Przygotowanie zdobywa przez naukę. Czytanie podręczników teologii jest konieczne, ale na tym poprzestać nie można. Trzeba odnawiać wiedzę, ale trzeba ją też i pogłębiać. Grozi nam niebezpieczeństwo obojętności i bierności w pracy. Przyjęcie prawdy nie zależy tylko od samego jej wygłoszenia, ale i od tego, jak my ją przeżywamy. Nie wystarczy wygłosić kazanie przyswojone, pamięciowo, ale trzeba je przeżyć i to żywe przekonanie głosić, by przełamać bierność słuchacza. Zwracać należy uwagę nie tylko na opus operatum, ale i na opus operantis w działaniu kapłanów. Nie wykształcony mędrzec, ale święty kapłan czyni dzieła wielkie. Nie wystarczy czytanie samej „Ambony współczesnej”, ale trzeba utrzymywać kontakt zawsze z nauką.

W prądach katolickich praca rekonstrukcyjna jest pożądana. Co dobre i korzystne dla myśli katolickiej należy to włączać, zasilać, i nowym powiewem ożywiać. Pamiętać jednak należy, że prądy umysłowe, to czynność płynna. Od naszego czytania, pytania, rozważania zależy potęga myśli katolickiej.

Profesor Strzeszewski mówił na temat: „Kapłan wobec pracy społecznej”. Epokę współczesną znamionuje ogromna zmienność. Co wczoraj było nowe, dziś już jest stare można by powiedzieć. Na skutek zmienności trudniej jest zdefiniować pracę społeczną. Praca społeczna ma szczególne znaczenie w Polsce po latach niewoli. Właściwie każda praca jest społeczna. Praca gospodarcza, oświatowa, kulturalna, ma na celu postęp gospodarczy, oświatowy, kulturalny, duchowy. Obowiązkiem każdego człowieka jest praca społeczna. Motyw pracy społecznej, miłość bliźniego. Dla duchowieństwa praca społeczna jest działem osobnej pracy. Wyrzeczenie się pracy społecznej przez kapłana, byłoby zubożenie pracy duszpasterskiej. W pracy społecznej kapłan winien być duchowym kierownikiem a nie dyrektorem.

Jan Dobraczyński mówił na temat: „Typy kapłanów we współczesnej literaturze pięknej”. W literaturze dzisiejszej szablony typy kapłanów zniknęły. Kapłan opisany jest więcej indywidualnie. Pisarz poznaje księdza jako człowieka a nie jego urząd i stosownie do znajomości tej księdza idealizuje, lub też odmawia mu szlachetniejszych poczynań. Niestety, jak to podniósł jeden z krytyków, znajomość życia i ideałów kapłana przez pisarza jest niedokładna i stąd wiele karykatur księży. Prelegent cytował szereg powieści, w których tematem powieści jest ksiądz i wyprowadził wniosek, że to co się liczy na dobro księży, to ich świętość. Aby zyskać świętość trzeba stracić wygodne życie i iść za Mistrzem swoim. Mierny ksiądz tworzy złą parafię, dobry ksiądz tworzy mierną parafię, święty ksiądz tworzy dobrą parafię. Potrzeba bardzo dużo świętości u kapłana i nigdy jej za wiele nie posiadamy. Największe szczęście kapłana to świętość i czyn dobry.

Antoni Gołubiew mówił: „Czego świeccy katolicy oczekują od kapłana”. O księżach jako stanie duchownym mówi się bardzo dużo. Materiału do dyskusji dostarczają głoszone kazania, spowiedzie i inne spełniane czynności kapłańskie

a nawet prywatne życie kapłana. Księża są w tej sytuacji, że omawia się wszystko, co jest związane z życiem księży. Są pod osądem słowa księży, gesty, zachowanie się, nawet życie prywatne. W rozmowie często brzmi nuta: „tak wszystko dobrze, ale ci księża”! Ta skarga płynie z wielkiej tęsknoty do świętości. Człowiek, który poświęcił się Bogu musi być święty! Ten który nosi suknię kapłańską musi być oparciem dla innych. Jakie jest życie inżyniera nic mnie to nie obchodzi — woła p. Gołubiew — ale jakie życie księdza to mnie obchodzi. On jest przewodnikiem duchownym dla wiernych. Kapłan z powołania poświęca się Bogu i ludziom, kapłan codziennie się modli, składa ofiarę Mszy św. przyjmuje Komunię św. Ten człowiek jest święty! I wierny świecki patrzy i mówi: „Jak księdzu łatwo się zbawić”. Jeżeli dostrzeże, że ksiądz nie jest święty pyta się: „Dlaczego ksiądz nie jest święty?!” I płynie ostry osąd: „aha, to on nie jest święty”. Dalej omawia prelegent nasze kazania: aby były współczesne, praktyczne i mówione, a nie śpiewane. Rozmijają się ze słuchaczem kazania trącające anachronizmem. Prawdy wieczne są te same, ale forma winna być nowa.

Uczcie nas miłosierdzia na dziś! Jak w dzisiejszych warunkach spełniać miłosierdzie! Trzeba życie znać i nauczać pozytywnie a nie negatywnie, czego czynić nie wolno. Żądamy miłości i ufności do nas świeckich. Uczcie nas świętości!

Było to właściwie kazanie wypowiedziane do nas przeszło trzystu księży, przez człowieka świeckiego. Antoni Gołubiew mówił z pamięci, niektóre myśli bardzo mocno podkreślał przy swoim zapale i energii i katolickim przekonaniu silne zrobił wrażenie. Długotrwałe oklaski były podziękowaniem za referat.

Ks. biskup Goliński mówił na temat: „Papież Pius XII o zadaniach i obowiązkach kapłana” w związku z Adhortacją. Myśli i treść Adhortacji omawialiśmy na naszych konferencjach dekanalnych. Ks. Biskup mówił o dalszym kształceniu się młodego kapłana po wyjściu z seminarium, aby przez egzaminy wikariuszowskie przedłużyć studia. W życiu samodzielnym na pierwszym miejscu winno być życie święte kapłana. Po uświęceniu siebie trzeba uświęcać innych. By się uświęcić trzeba mieć gorące Nabożeństwo do Serca Jezusa i Matki Bożej. Nawiedzać Najświętszy Sakrament. Poddać swoje życie wewnętrzne innemu kapłanowi, kierownikowi

duchowemu. Unikać naturalizmu. W parafiach w których pracujemy powinniśmy wychować przynajmniej jednego kapłana, aby przedłużyć naszą pracę kapłańską. Po dziękczynnym „Te Deum laudamus” nastąpiło zakończenie kursu.

Ks. K. Wędzikowski.

Dzieje Mniszewa nad dopływem Pilicy do Wisły.

(ciąg dalszy).

Wsie należące do parafii.

Mniszew.

Najdawniejszą wzmiankę źródłową o Mniszewie spotykamy w 1252 r. W tym roku Boguchwał herbu Poraj, biskup poznański, autor dziejów Polski, wydał przywilej na dziesięcinę snopową dla kościoła w Górze Kalwarii z dóbr Góra, Warszawie i Mniszewa.¹

1382 r. Janusz, książę mazowiecki i pan na Czersku, Warszawie, Wyszogrodzie, Zakroczymiu i Ciechanowie, zważywszy na wierne usługi rycerza Cibora dziedzica Podole, Rękowice, Mniszew i Słubice, położonym w powiatach czerskim i warszawskim prawo niemieckie, zwane chełmińskim, zwalniając mieszkańców tych wsi od wszelkich opłat, ciężarów, prac, danin i podatków. Zwalnia rzeczony książę mieszkańców tych wsi od wszelkich sądów wojewody i wyroków sędziów, kasztelanów, podsędków i urzędów książęcych, odtąd będą sądzeni tylko przez dziedzica Cibora i jego następców, albo przez sołtysa przez nich ustanowionego.²

3 marca 1410 r. Paweł zwany Koracz dziedzic Mniszewa dowodzi świadkami przeciw Jewce, że pieniędzy o które go skarżyła, brat jego nie wziął po swojej żonie.³ Tenże Paweł 6 czerwca 1413 r. dziedzic Mniszewa pozwał Pakosza i Trojana z Chmielewa o przywilej odnoszący się do kościoła w Mniszewie.⁴ 7 sierpnia 1421 r. Mikołaj z Mniszewa pozwał Pakosza z Chmielewa o dług Trojana.⁵

¹ Boniecki, Herbarz. I. 342. (Perpet. Czars. 31 f. 120).

² Kodeks mazowiecki. Str. 97 — 99.

³ Księga ziemi czerskiej 1404—1425 (Wydał Lubomirski 1879 r.) Nr 193.

⁴ Tamże. Nr 243.

⁵ Tamże. Nr 1361.

W pierwszej połowie XV wieku kupili Mniszew Kiniccy, herbu Prawdzic, pochodzący z Kinik w powiecie płońskim.¹ W 1446 r. występuje Mikołaj Kinicki z Mniszewa, nie żyjący już w 1451 r.² Z czasem Kiniccy zaczęli się pisać Mniszewskimi. Ostatnim dziedzicem Mniszewa z tego rodu był Adam Mniszewski, pisał się z Mniszewa Mniszewskim, z Pieczysk, niekiedy z Kinic. Po ojcu był dziedzicem Mniszewa, Podole, Rękowic, Pieczysk, Barcic, po matce Gąsek, Woli Gąszczynie, Skower, części Magierowej Woli. Zrazu był wojskim warszawskim 1588 r. kasztelanem liwskim 1594 r. starostą czerskim 1598 r. tego roku kasztelanem czerskim.³ Kasztelan ani z pierwszej żony, ani z drugiej, dzieci nie miał, przekazał całe swoje mienie pasierbom Parysom. Nie żył już 1610 r.⁴ Należy przypuszczać, że na kasztelanie Adamie Mniszewskim wygasła rodzina, bo w aktach czerskich głucho od 1609 r. o Mniszewskich. Po Adamie Mniszewskim została pamiątka w postaci dzwonu, na którym napis i herb, według niektórych Grzymała, według innych Wczele (patrz rozdział o dzwonnicy). Wizyta parafii z 1603 r. dokonana przez Wawrzeńca Goślickiego bpa poznańskiego zastała w Mniszewie kościół z drzewa wystawiony przez Adama Mniszewskiego kasztelana liwskiego, dziedzicą, miejsca pod wezwaniem św. Andrzeja.⁵ O zapisie na kościół w sumie 1200 zł. przez kasztelana Adama Mniszewskiego patrz w rozdziale o uposażeniu kościoła.

Adam, Stanisław i Zygmunt Parysowie, bracia rodzeni, herbu Prawdzic, dziedziczyli na Mniszewie i innych dobrach otrzymanych od kasztelana Mniszewskiego do 1642 roku, poczem dobra mniszewskie przeszły do księcia Stanisława Olbrachta Radziwiła, autora dzieł naukowych, zmarłego bezpotomnie.⁶ Po ustaniu dożywocia jego żony Anny Krystyny Lubomirskiej, według testamentu księcia Stanisława Olbrachta Radziwiła dobra Mniszew, Rękowice, Podole, Wicie i Stra-

¹ Boniecki, Herbarz. X. 77 — 78.

² Tamże.

³ Z papierów po ś. p. Adamie Bonieckim, autorze Herbarza.

⁴ Tamże.

⁵ Krótki opis historyczny kościołów parochialnych, kościółków, kaplic, klasztorów, szkółek parafialnych, szpitali i innych zakładów dobroczynnych w dawnej diecezji poznańskiej przez Józefa Łukaszewicza. III. 196.

⁶ Z papierów po ś. p. Adamie Bonieckim, autorze Herbarza.

choty miały przejść do kapituły ołyckiej przez niego fundowanej 1635 r. Jednak kapituła ołycka nie objęła tych dóbr i w dalszym ciągu pozostawały we władaniu Radziwiłłów.¹ 1731 r. książę Mikołaj Radziwiłł sprzedał je braciom: Franciszkowi Ferdynandowi i Antoniemu Benedyktowi książętom Lubomirskim. 1761 r. dobra nabył od brata Antoniego Benedykta książę Franciszek Ferdynand Lubomirski,² fundator 1768 r. kościoła drewnianego w Mniszewie. Po nim otrzymał dobra w spadku bratanek Jerzy Marcin Lubomirski, utracjusz i hulaka, nadszarpnął fortunę po przodkach otrzymaną. Od dziecka goniący za nadzwyczajnymi przygodami, niepohamowany jak rwący górski potok. Niesforny młodzieniec napłatał wiele figlów i gorszących awantur, a choć syn zacnych rodziców i wychowany na dworze króla Stanisława Leszczyńskiego w Lunevillu, porywa z domu Annę Wyleżyńską szlachciankę litewską, poślubia potajemnie, za co usunięty z domu, ucieka na Węgry, dostaje się za swoje sprawki do więzienia, gdzie zostaje 15 lat. Wyleżyńska wstąpiła do klasztoru. W lecie 1765 r. żeni się z hrabianką Anną Haddik de Futak, córką naczelnika więzienia. Ojciec awanturnika zażył z powodu syna wiele zmartwienia, a smutki swoje i żale koi w kościele modlitwą.³ Książę Jerzy Marcin żeniąc się z Haddikówną pożyczyl na weksle od księcia Karola Radziwiłła 1700 dukatów, 2 diamentowe orderzy, służbę, powozy, konie i srebra, co wszystko zaraz po ślubie obiecał wrócić. Tymczasem wszystko zabrał do Polski i doniósł Radziwiłłowi, że się z nim nie miał czasu pożegnać i dziękuje mu za ofiarowane dary.⁴ Otrzymawszy unieważnienie małżeństwa z hrabianką Haddikówną, ożenił się z Honoratą Stępkowską, z którą również rozwiódł się.⁵ 1768 r. podczas konfederacji barskiej rosjanie zniszyli Połonne, dobra ziemskie należące do księcia Jerzego Marcina, który przyłączył się do konfederacji.⁶ Zaznajomiwszy się ze światem teatralnym, wyjednał sobie u króla pozwolenie na

¹ Kotłubaj. Galeria Nieświeska.

² Boniecki. Herbarz. XV. 78.

³ Ks. Stanisław Załęski. Jezuiti w Polsce. IV. Część IV. Str. 1709.

⁴ Kotłubaj. Galeria Nieświeska.

⁵ Boniecki. Herbarz. XV. 78.

⁶ Morawski. Materiały do konfederacji barskiej. I. 245 — 252. Karol Chojecki. Pamięć dzieł polskich. I.

objęcie zarządu widowisk teatralnych publicznych w Warszawie.¹ Rychło jednak uprzykrzył sobie ten zawód i 1787 r. opuścił kraj na zawsze, zamieszkawszy we Frankfurcie nad Menem.² Tu poślubił Teklę Łabęcką, przyjaciółkę panny Ewy Frank, córki ochrzczonego Jakóba Lejbowicza, który przebywając przez jakiś czas w Salonikach pod panowaniem tureckim, przezwiał się Frankiem i zaczął zakładać kolonię „żydów chrześcijan”. Potrafił dotrzeć do cesarza austriackiego Józefa razem z córką swoją Ewą. Frank łudził się myślą, że towarzystwo księcia Lubomirskiego dużo mu ułatwi w osiągnięciu swoich zamiarów.³ Dalsze losy księcia Jerzego Marcina Lubomirskiego, mniszewskiego dziedzica, nie są znane, umarł w Przecławiu 1811 r.⁴ Jeszcze przed wyjazdem z kraju sprzedał 1774 r. Mniszew swojej siostrze, zamężnej za księciem Józefem Lubomirskim, chyba swoim krewnym, po jego śmierci wyszła za mąż za Aleksandra Sapiechę, któremu 1780 r. zapisała dożywocie.⁵ Ofiarna i dobroczynna, wiele dobrego świadczy kościołowi mniszewskiemu. 1794 r. Mniszew dziedziczy Franciszek książę Sapieha, generał lejtnant, stolnik wielki litewski,⁶ syn Aleksandra, niefortunny dowódca korpusu, walczącego w czasie powstania na Litwie 1794 r.⁷ Po upadku kraju, pogrążony w szale uciech i podróży, trwonił olbrzymią fortunę, doczekawszy się wątpliwego zaszczytu uwiecznienia swoich dziwactw w *Tajemnicach Paryża Snego*. Wesół biesiadował w Słonimie z ministrem Nowosilcowem, pił z nim po przyjacielsku, bo miał szacunek dla jego piwnicy i dla jego tęgiej, prawie równie jak książęca, na mocne trunki wytrzymałej, głowy.⁸

7 marca 1797 r. Jan i Feliks bracia rodzeni Heryngowie kupili Mniszew od Franciszka Sapiechy, zapłaciwszy:

- 1) Sumę 30000 dukatów w złocie za Mniszew, Rękowice, Sambodzie, Podole, Święciznę i Wicie.
- 2) Sumę 700 dukatów w złocie za część wsi Ostrołęka Wodanówką zwane.

¹ Kraushar Aleksander. Frank i frankiści polscy. II. 120 — 121.

² Tamże.

³ Tamże.

⁴ Boniecki. Herbarz. XV. 77.

⁵ Tamże.

⁶ Archiwum hipoteczne w Radomiu.

⁷ Szymon Askenazy, Łukaszyński. II. 181. Henryk Mościcki, Generał Jasiński i powstanie Kościuszki. Str. 161, 172, 182 — 183, 221 — 224.

⁸ Tamże.

3) 7200 złotych polskich za dwie łąki zwane Ostrołęcka i Warecka.

Ogólny szacunek tych dóbr wyniósł 620,000 złotych polskich.¹

Heryngowie Niemcy otrzymali 1790 r. na sejmie szlachectwo i herb Wodanowski, przedstawiający tarczę dwa razy ściętą, w górnej części w polu czerwonym i w średnim białym dwa śledzie na krzyż złożone z odwróconymi głowami, nad i pod nim po gwieździe. W szczycie hełmu trzy pióra strusie, prawe czerwone, lewe błękitne, a środkowe białe.² 20 lipca 1841 r. od Heryngów nabył dobra mniszewskie doktor Wilhelm Maltz za 75,900 rubli srebrnych i porękawicznego 600 rubli srebrnych.³ Słynny w tym czasie doktor Maltz uczył się w Warszawie i Berlinie medycyny, dyplom otrzymał 1818 r. praktykę rozpoczął w Warszawie jako asystent doktora Czekierskiego, 1828 r. członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk, założył pismo „Pamiętnik Lekarski”, wiceprezes Towarzystwa Dobroczynności w wydziale sierot i ochron, 1834 r. prezes kolegium gminy ewangelicko-augsburskiej, umarł na cholera 28 wrześ. 1852 r. w Warszawie. Portret jego znajdował się w zbiorach księcia Włodzimierza Czetwertyńskiego.⁴ Zarówno poprzedni właściciele Heryngowie, jak i doktor Maltz wycięli za Wisłą las dębowy i sprowadzili Niemców kolonistów, nazywano ich „olendrami”.⁵ Maltz uprzemysłowił okolicę, założywszy cukrownię i fabrykę serów w Mniszewie, w zimie zatrudnionych było w tych zakładach do 400 robotników, czystego dochodu rocznego dawały te zakłady 40000 rubli srebrem.⁶ Po śmierci doktora Maltza przez trzy lata gospodarowała wdowa Julja z Ekaltów Maltzowa.⁷ 21 maja 1855 r. kupił od niej dobra mniszewskie Jan Babski za 95000 rubli srebrem, w następnym już roku sprzedał starozakonnym Bemiaminowi i Michałowi Kosmanom cukrownię, 12 sierpn. 1862 r. sprzedał tymże i dobra ziemskie mniszewskie.⁸ Około 1925 r. Kosmani sprzedali włościanom ziemię dworską.

¹ Archiwum hipoteczne w Radomiu.

² Boniecki. Herbarz. VII. 272.

³ Archiwum hipoteki w Radomiu.

⁴ Dzieje porozbiorowe Narodu Polskiego Ilustrowane. II. 387.

⁵ Archiwum Kurii Biskupiej w Sandomierzu.

⁶ Słownik geograficzny Tom VI.

⁷ Archiwum hipoteki w Radomiu.

⁸ Tamże.

Należy tu wspomnieć o pałacu w Mniszewie, murowanym z cegły, spalonym w lipcu 1915 r. przez cofające się czasu wojny carskie wojska rosyjskie. Ludwik hr. Grabowski syn byłego ministra oświaty za Królestwa Kongresowego Stanisława Grabowskiego wodzonego z morgantycznej żony króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, opisuje w Tygodnik Ilustrowanym z miesiąca stycznia 1870 r. stronica 6 powstanie tego pałacu w następujący sposób. Gdy król ten widząc panią Morsztynową w Warszawie, zapowiedział jej swą bytność w Mniszewie, a dama ta zakłopotana się szczupłością drewnianego dworku, król odpowiedział, że jakoś się temu zaradzi. Właśnie wtedy Morsztynowa była zmuszoną wyjechać na kilka miesięcy do swoich dóbr w Galicji. Król korzystając z jej nieobecności rozkazał architektom swoim szybko wziąć się do roboty i wystawić dom murowany z pięknym portykiem włoskim. Według rozkazu gmach stanął na czas umówiony przyjazdu króla, udającego się na łowy do puszczy kozienickiej i Morsztynowa za powrotem niepomału zdziwioną została tym objawem monarszej łaski. Fasadę pałacu ozdobiły fronton kolumnowy tak charakterystyczny dla wielu kościelnych i świeckich budowli z czasów Stanisława Augusta. Rzucała się w oczy przedewszystkiem prostota i spokój w traktowaniu bryły architektonicznej. Pokoje były założone na prostokącie. Patrząc na ten pałac miało się wrażenie majestatycznej wytworności, prostoty, spokoju, powagi, wielkości i mocy. Okna pierwszego piętra wysokie w skromnych obramowaniach, okna drugiego piętra, jak w większości pałaców z epoki Stanisława Augusta nikle. Kraty otaczające i bramę ozdobione były według opowiadań bardzo starych naocznych świadków orłami polskimi, zniesionymi po powstaniu listopadowym. Obok pałacu urządzone był słynny kiedyś fantastycznie i z gustem ogród kwiatowy i owocowy, a pomiędzy nimi mnóstwo altan i zakątków pełnych latem cienia i bezwzględnej ciszy. Pałac błyszczący kiedyś wytwornością i smakiem, w ostatnich latach stał jak kościotrup wśród gospodarskich zabudowań w brzydki sposób skleconych. Pałac ten był wymownym wyrazem wytwornej epoki, którą zaznaczył król Stanisław w swoich rezydencjach warszawskich. Podobny pałac stał w Wilczkowicach pod Magnuszewem, został rozebrany około 1912 r.

Zkądinąd wiemy, że pałac w Mniszewie budował Adolf Franciszek Schuk, który budował domy doktora Maltza w Warszawie przy ulicy Krakowskie Przedmieście, zczasem zburzone pod skwer.¹

W Mniszewie urodził się ks. Stanisław Kozłowski, doktor teologii, profesor seminarium duchownego we Włocławku, potem proboszcz w Grzegorzewie, czasu wojny w latach 1939 — 1944 zamordowany przez Niemców w Dachau.

W Mniszewie podczas wojny 1917 r. na placu dworskim obok pałacu od strony Wisły przy kopaniu rowów obronnych wykopano skarb w postaci złotych monet holenderskich.

Ś. p. Ks. Jan Nazarewicz.

Zmarły ostatnio ś. p. Ks. Jan Nazarewicz urodził się dn. 13. V. 1873 r. pod Kurskiem, jako syn Hilarego i Walerii z Wadlewskich. W Kursku ukończył szkołę powszechną i gimnazjum. Do Seminarium Duchownego w Żytomierzu wstąpił w 1890 r., które ukończył po pięciu latach otrzymując dnia 28. X. 1895 r. święcenia kapłańskie z rąk Ks. Biskupa Cyryla Lubowidzkiego, Sufragana diecezji łucko-żytomierskiej.

Jako duszpasterz pracował śp. Ks. Nazarewicz w czterech diecezjach:

1) W diecezji żytomierskiej jako administrator ad interim parafii Włodzimierzec, jako wikariusz w Dubnie i jako proboszcz parafii Wiszenki, Swojczów i Szumsk.

2) W diecezji zaś kamienieckiej był proboszczem parafii Kutkowie i Mikołajów.

3) W diecezji następnie sandomierskiej przebywał jako rektor kościoła w Rytwianach i jako proboszcz kolejno w parafiach — Mychów, Przybysławice, Wiśniowa, Libiszów i Jasionna.

4) W diecezji wreszcie łódzkiej pracował jako kapelan szpitala w Kochanówce koło Łodzi i jako rektor kościoła w Kaletniku koło Koluszek.

Młodość swoją kapłańską spędził Zmarły w diecezji żytomierskiej i kamienieckiej. Do naszej diecezji przybył już jako 52-letni schorowany kapłan i inkardynował się dwa lata później w 1927 r.

Po 56 latach znoej pracy kapłańskiej przeniósł się śp. Ks. Jan Nazarewicz do Domu Księży Emerytów, cierpiąc na raka żołądka. Dotkliwie bóle znosił niezmiernie cierpliwie. Zakończył wędrówkę swego życia oddając ducha Bogu dn. 20 lipca 1952 r.

Zwłoki Zmarłego pochowano w grobie Księży Emerytów w Sandomierzu.

R. i. p.

¹ Stanisław Łoza. Słownik architektów i budowniczych Polaków oraz eudzoziemców w Polsce pracujących. Str. 199.

